

Lukáš, Miroslav

Návštěvy z městského divadla ve Znojmě

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 93-98

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141457>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NÁVŠTĚVY Z MĚSTSKÉHO DIVADLA VE ZNOJMĚ

Z hlediska divadelní historie Mikulova je nutné souběžně sledovat i divadelní dějiny Znojma, neboť relativně krátká vzdálenost mezi oběma městy mohla přispívat k tomu, že někteří divadelní ředitelé, kteří žádali o povolení hrát ve Znojmě, mohli současně počítat i s další štací v Mikulově.

Městské divadlo ve Znojmě bylo po Brně, Olomouci a Uherském Hradišti čtvrté nejstarší na Moravě.⁴⁶² O jeho vzniku rozhodla znojemská městská rada v roce 1782, následně nechala pro potřeby divadelní budovy adaptovat odsvěcenou kapli sv. Bernarda ve zrušeném klášteře klarisek v tehdejší Panenské, dnešní Veselé ulici. Královské městské divadlo (Königlich städtisches Theater) bylo otevřeno po dvouleté přestavbě 12. prosince 1784. S menšími přestavbami sloužila budova divadla do roku 1891, kdy byla kvůli zchátralému stavu uzavřena a o dva roky později také zbořena. Nová divadelní budova s hledištěm pro 600 diváků, stojící na Salisově náměstí, dnešním náměstí Republiky, byla slavnostně otevřena až v září 1900.⁴⁶³

Vlastníkem obou divadelních budov bylo vždy město Znojmo, které je prostřednictvím městského zastupitelstva pronajímalo divadelním ředitelům. Ti si však současně museli ještě žádat o koncesi na znojemském policejním komisariátu.⁴⁶⁴ Obvyklá divadelní sezona v podobně fungujících městských divadlech začínala v polovině září a trvala až do Květné neděle (Palmsonntag). Po Velikonocích

462 V Brně bylo městské divadlo (Opernhaus, Opernhaus, Schauspielhaus, Theater in der Taffern) otevřeno v roce 1733 na Zelném trhu, jednalo se o první divadlo toho druhu v českých zemích vůbec. V Olomouci bylo městské divadlo otevřeno v roce 1770 a v Uherském Hradišti v roce 1773. (HAVLÍČKOVÁ, Margita - PRACNÁ, Sylva - ŠTEFANIDES, Jiří. Německojazyčné divadlo na Moravě a ve Slezsku (1733–1944). *Theatralia*. 2010, 13(1), s. 50–55.)

463 HAVLÍČKOVÁ - PRACNÁ - ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 155–156.

464 Tamtéž, s. 162.

pokračoval divadelní ředitel se svým souborem buď na stejném místě (tzv. Nachsaison), nebo začal kočovat. Často si také na letní měsíce pronajal některé lázeňské divadlo. V případě Znojma se od šedesátých let 19. století stále častěji uplatňovala praxe, že ředitel měl vedle zdejšího divadla pronajatou ještě scénu v jiném městě, kam jezdil odehrát druhou polovinu sezony, neboť znojenské publikum nebylo schopno kapacitu divadla naplnit po celou sezonu. Časté pak bylo spojení například s Jihlavou.⁴⁶⁵ Divadelní ředitel musel se svým souborem uvést v sezoně desítky různých titulů. Provozně to znamenalo, že nový titul byl uveden na jeviště po jedné, dvou zkouškách, což samozřejmě mělo dopad i na uměleckou úroveň výsledného představení. Činoherní tituly se nejčastěji uváděly jednou nebo dvakrát, úspěšná operní nebo operetní novinka dosáhla výjimečně deseti či dvanácti repríz.⁴⁶⁶

Josef Siege

Zatím doložitelně prvním divadelním ředitelem, který po sezoně ve Znojmě navštívil Mikulov, byl v roce 1822 rodák z Deggendorfu v Dolním Bavorsku Josef Siege (1766–1839).⁴⁶⁷ Josef Siege, zakladatel dlouhé rodové divadelní tradice sahající až do poloviny 20. století, si poprvé divadlo ve Znojmě pronajal v sezoně 1811/1812.⁴⁶⁸ Podruhé se do něho vrátil o deset let později v roce 1821, kdy měl získat povolení na tři roky.⁴⁶⁹ Současně mu hrabě Antonín Bedřich Mitrovský (1770–1842), který v té době zastával post moravského zemského hejtmána a guvernéra, rozšířil koncesi na další města na Moravě a ve Slezsku. Musel ovšem i nadále dodržovat policejní a cenzurní předpisy a zajišťovat si povolení také od příslušných krajských úřadů.⁴⁷⁰ Siege této možnosti samozřejmě využil a v roce 1822 jej lze evidovat ve Svitavách, v Šumperku a na konci roku i v Mikulově.⁴⁷¹ V dochovaných žádostech divadelních ředitelů, usilujících o zapůjčení zimní jízdárny na mikulovském zámku, se Siegeho jméno nenachází. Svá představení tedy uváděl v některém z hostinců ve městě.

465 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 162.

466 ŠTEFANIDES, pozn. 430, s. 53.

467 PAUSCH, pozn. 399, s. 142.

468 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 164.

469 PAUSCH, pozn. 399, s. 141.

470 RODA, pozn. 351.

471 Theater Museum Wien. Sammlung Gustav Siege. Si 307 Theaterdirektor Siege Josef 1811–1857. Dostupné online. [cit. 25.2.2015]. URL: <<http://www.theatermuseum.at/fileadmin/content/tm/nachlaesse/S-Siege.pdf>>.

Johann Edler von Radler

Patrně dalším divadelním ředitelem, který se mohl skrze své působení ve znojemském městském divadle dostat do Mikulova, byl Johann Edler von Radler (kolem roku 1819–1884). Radlerova společnost ve Znojmě hrála v sezonách 1855/1856, 1860/1861 a 1875/1876.⁴⁷² Když pak v roce 1879 přijel do Mikulova, nebyl, alespoň podle místního týdeníku, ve městě neznámým.⁴⁷³ Mikulovským novinám, které vycházely od roku 1860, by jistě onen dřívější pobyt von Radlera neunikl. Je proto pravděpodobné, že zde pobýval někdy před rokem 1860. Nejspíše to pak bylo v době, kdy měl v pronájmu divadlo ve Znojmě, tedy v sezoně 1855/1856.⁴⁷⁴

Wilhelm Ritter von Preu⁴⁷⁵

Červen a červenec 1885 v Mikulově strávil divadelní ředitel Wilhelm Ritter von Preu.⁴⁷⁶ V oznámení o jeho příjezdu se píše, že vedl Městské divadlo ve Znojmě uplynulou (verflossen) zimu.⁴⁷⁷ Autor novinové zprávy tak patrně myslel zimu v předešlém roce, neboť v sezoně 1884/1885 ve znojemském divadle působil ředitel Viktor Berthal.⁴⁷⁸ Ritter von Preu se do Mikulova vrátil ještě na konci října 1885, jak dlouho se ale zdržel, není zřejmé.⁴⁷⁹ Zvláštní je, že jeho pobyt na Moravě byl spíše výjimečný. Mimo Znojma a Mikulova nebyla zatím jeho činnost na našem území nikde zachycena. Vlastní společnost má však ještě i v roce 1887, kdy neúspěšně žádal i o povolení hrát o masopustu v roce 1887 v Linci.⁴⁸⁰ Dle Koschova

472 472 Theater Museum Wien. Sammlung Gustav Siege. Si 307 Theaterdirektor Siege Josef 1811–1857. Dostupné online. [cit. 25.2.2015]. URL: <<http://www.theatermuseum.at/fileadmin/content/tm/nachlaesse/S-Siege.pdf>>.

473 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 12. 1879, 20(51), s. 1.

474 V jihlavském divadle Radler působil v sezonách 1856/1857, 1857/1858 a poté ještě v sezoně 1865/1866. Srov. HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 193.

475 V záznamech o znojemském městském divadle je uvedený divadelní ředitel psán jako Wilhelm Ritter von Treu. Srov. Tamtéž s. 165.

476 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1885, 26(25), s. 1; Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 1. 8. 1885, 26(31), s. 1.

477 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1885, 26(25), s. 1.

478 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 165.

479 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 10. 1885, 26(43), s. 1. S uvedenou divadelní společností byl krátce spjat i operetní zpěvák a herec Gustav Brandt, jenž měl dávat v Mikulově v srpnu stejného roku „Musikalische Soirée“. Brandt pak kromě Preuovy divadelní společnosti působil také v divadlech v Curychu, Innsbrucku, Vratislavi, Karlových Varech či vídeňském divadle Theater an der Wien. (Concert. *Nikolsburger Wochenschrift*. 1. 8. 1885, 26(31), s. 1.)

480 HÖLZL, Norbert. *Theatergeschichte des östlichen Tirol vom Mittelalter bis zur Gegenwart*. Sv. 2, část 1. Wien: H. Böhlau, 1966, s. 62.

německého divadelního lexikonu byl Preu vzděláním námořník s kapitánským patentem na dlouhé plavby, který však v roce 1880 sběhl k divadlu. Hrál v Lipsku, Frankfurtu, Hannoveru, v ruském Královci (Königsberg). V roce 1898 pak přišel do vídeňského divadla Deutsches Volkstheater.⁴⁸¹

Wilhelm Ritter von Preu přijel do Mikulova po dvouleté pauze, kdy zde žádná kočovná divadelní společnost nehrála, což se projevilo i v obsáhlejší novinové zprávě upozorňující na jeho příjezd. Autor této zprávy upozornil čtenáře na významné herce, kteří ve společnosti působili či hostovali, v tomto případě na jistého von Rittersfelda, a vyzdvihl též nabízený repertoár.⁴⁸² Učinil tak zřejmě proto, aby vzbudil zájem o představení, a tím i co nejdéle prodloužil pobyt společnosti. Neopomněl se však zaměřit i na popis idylického prostředí městské střelnice, kde se představení měla odehrávat, a „na krásnou procházku při svitu měsíce, která se divákům nabízela po konci představení“.⁴⁸³ Zde je nutné dodat, že měšťanská střelnice, nacházející se na severním okraji města, v místech dnešního amfiteátru, mohla být pro část obyvatel bydlících v opačné části celkem vzdálená a bylo tedy nutné využít všech prostředků k nalákání publika.

Ani sám divadelní ředitel Ritter von Preu nepodcenil zájem diváků a honoráře ze dvou představení věnoval místním spolkům. Hru se zpěvy *Das bemooste Haupt oder lange Israel* od Rodericha Benedixe věnoval spolku Harmonie a komedii od francouzského dramatika Émila Augiera (1820–1889) v překladu Karla Saara *Die Goldprobe* (původně *La Pierre de touche*) uvedl ve prospěch Německého školského spolku (Deutscher Schulverein).⁴⁸⁴

Friedrich Dorn

V podstatě celé září 1889 strávil v Mikulově se svou společností divadelní ředitel Friedrich Dorn.⁴⁸⁵ Načasování pobytu do období sklizně se může zdát velmi odvažné, to, že zde vydržel celý měsíc, však dokládá úspěšnou štaci. Dorn působil ve Znojmě v předchozí sezoně 1888/1889.⁴⁸⁶ Zdali tam pokračoval i po odjezdu z Mikulova není zřejmé, neboť v soupisu divadelních ředitelů, kteří si divadlo pronajímali, z odpovídajícího období zápis chybí. Dorn se do Mikulova vrátil na dvě krátké návštěvy i v červnu 1893 a srpnu 1894, to už ale jako divadelní ředitel

481 KOSCH, Wilhelm. *Deutsches Theater-Lexikon*. Sv. 3. Klagenfurt, Wien: Kleinmayr, 1992, s. 1394.

482 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1885, 26(25), s. 1.

483 E. W. (Edmund Wuchta). Planderei vom Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 6. 1885, 26(26), s. 1–2.

484 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1885, 26(25), s. 1.

485 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 9. 1889, 30(38), s. 1–2; Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 31. 8. 1889, 30(35), s. 1.

486 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 165.

společnosti Die Wiener Operettengesellschaft, aby zde s úspěchem představil operetní díla Carla Millöckera, Carla Zellerera či Johanna Strausse. Od Strausse to byly jeho nejznámější operety, a to *Der Zigeunerbaron* a *Die Fledermaus*.⁴⁸⁷ Tato vystoupení musela pro většinu místních znamenat divadelní zážitek roku.

V divadelním prostředí druhé poloviny 19. století v Rakousku-Uhersku není jméno Friedrich Dorn neznámé. Jistý Friedrich Dorn (1830–1898) byl mezi lety 1882–1884 ředitelem divadla v Linci, kam přišel z Šoproně (Ödenburg). Zkušenosti však již měl i z dalších měst, například z Welsu, Gmundenu, Steyru nebo Bad Ischlu. Po odchodu z Lince pak přebral divadlo v Sibini (Hermannstadtu) a v Brašově (Kronstadtu) v Sedmihradsku, dnešním Rumunsku.⁴⁸⁸ Bohužel určit, zda se jedná o téhož Dorna, který hostoval v Mikulově, není možné. S velkou pravděpodobností se však jednalo o dvě různé osobnosti.⁴⁸⁹

Robert Nelton

Po Friedrichu Dornovi se na dlouhá léta divadelní spojení mezi Mikulovem a Znojmem vytrácí. Až před vypuknutím první světové války v dubnu 1914 přijeli do Mikulova na krátkou návštěvu bývalí členové Městského divadla ve Znojmě pod vedením Roberta Neltona, operetního zpěváka a komika, jenž dříve působil ve vídeňském divadle a kabaretu „Hölle“, které mělo svou scénu v suterénu divadla Theater an der Wien.⁴⁹⁰ Místní tisk o jejich návštěvě bohužel více nereféroval.

Alfred Kraft

Zatím všechny zmíněné soubory přijížděly do Mikulova až poté, co jejich činnost skončila v Městském divadle ve Znojmě. Jediným divadelním ředitelem, který sem přijel na zájezdové představení přímo v průběhu sezony, byl Alfred Kraft. Ten zde ovšem hostoval pouze jeden den, v sobotu 22. ledna 1921, kdy v sále restaurace Schaffa uvedl veselohru Karla Slobody (1875–1929) *Am Teetisch*. Při této krátké návštěvě však bylo naplánováno, že se Kraft do Mikulova se svou společností ještě v téže sezoně a na delší čas vrátí. Dokonce bylo ohlášeno i jedno z představení,

487 Theater-Nachricht. *Nikolsburger Wochenschrift*. 1. 7. 1893, 34(26), s. 1; Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 18. 8. 1894, 34–35(33), s. 1.

488 WIMMER, Heinrich. Das Linzer Landestheater 1803–1958. *Oberösterreichische Heimatblätter*. Sv. 13. Linz: Oberösterreichischer Landesverlag, 1958, s. 51–52.

489 Toto tvrzení lze zatím podpořit pouze skutečností, že zatímco se „Dorn z Lince“ po smrti své první ženy Franzisky v roce 1882 oženil s herečkou Paulou Hauf, pohybovala se vedle „mikulovského Dorna“ v roce 1889 jistá Carla Dorn. (WIMMER, H. Das Linzer Landestheater 1803–1958, s. 51; Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 9. 1889, 30(38), s. 2.)

490 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 11. 4. 1914, 54(15), s. 1.

kteřé zde mělo být uvedeno. Jednalo se o *Medeu* Franze Grillparzera.⁴⁹¹ Uvedené plány se ovšem nenaplnily, což bylo ke škodě místního náročnějšího publika, neboť v případě Alfreda Krafta by zcela jistě byla zaručena i dobrá úroveň provedení. Ostatně místní mohli kvality Alfreda Krafta poznat již při jeho zdejším vystupování v roce 1910, kdy krátce hostoval ve společnosti Roberta Guttmanna, která v Mikulově pobývala od konce listopadu 1909 do února 1910. S příjezdem Krafta byl okamžitě nasazen náročnější repertoár a místní obyvatelé ho tak mohli spatřit v hlavních rolích Schillerových dramát *Die Räuber* a *Wilhelm Tell* či dramatu *Die Ahnfrau* Franze Grillparzera. Alfred Kraft byl v místním tisku představen rovněž jako herec a režisér vídeňského Thalia-Theater a jako bývalý člen vídeňských divadel Bürgertheater a Volkstheater.⁴⁹²

V létě stejného roku 1921 přijel do Mikulova ze Znojma i divadelní ředitel Josef Hübner, který nahradil Krafta v roli nájemce znojemského divadla.⁴⁹³ Tato štace bude popsána níže.

Dalo by se předpokládat, že Mikulov bude pro divadelní ředitele působící ve znojemském městském divadle lákavější, třeba i jen pro krátkodobá zastavení. Mezi městy navíc od roku 1872 fungovalo přímé železniční spojení, které mohlo divadelní ředitele k návštěvě Mikulova více motivovat. Zatím sice nelze spolehlivě vysledovat všechny divadelní společnosti, které přejížděly ze Znojma do Mikulova a opačně, ale pouze ty, které měly v pronájmu znojemské městské divadlo, přesto o přímé divadelní provázanosti mezi oběma městy hovořit nelze. Na příkladu divadelního ředitele Roberta Guttmanna, rodáka ze Znojma, o němž bude pojednáno níže, lze však doložit, že mikulovští měli pro Znojmo, své „sesterké město“, slabost.

Dle doposud získaných informací nebyl Mikulov příliš navštěvován ani divadelními řediteli, kteří cestovali po trase Jihlava–Znojmo–Uherské Hradiště. Z Jihlavy do Uherského Hradiště mířil v květnu 1821, jak bylo uvedeno výše, Josef Reisinger. Koncem května 1899, tedy v období, kdy se Znojmo ocitlo bez divadelní budovy, neboť ta první byla zbořena a nová ještě nevznikla, přijel do Mikulova po několikátýdenním znojemském hostování divadelní ředitel Julius Watzke,⁴⁹⁴ který měl toho času v pronájmu i Městské divadlo v Jihlavě (Stadttheater in Iglau).⁴⁹⁵ Podobně mizivé jsou také návštěvy divadelních ředitelů z Uherského Hradiště, odtud do Mikulova přijel jen Johann Hugo Treu a Josef Lackner, o nichž již byla či bude ještě řeč.

491 Theaterabend. *Nikolsburger Wochenschrift*. 29. 1. 1921, 61(5), s. 2.

492 Vom Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 12. 2. 1910, 50(7), s. 1.

493 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 165.

494 Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 13. 5. 1899, 39–40(19), s. 1.

495 K divadelním představením si ředitelé v té době ve Znojmě pronajímali například zahradní pavilon hostince U zlatého kříže, případně sál v Měšťanském spolkovém domě (Bürgervereinhaus). (HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 155–156, 194.)